

GIẢI QUYẾT TRANH CHẤP THƯƠNG MẠI ĐIỆN TỬ TRONG BỐI CẢNH CHUYỂN ĐỔI SỐ HIỆN NAY

TẠ QUANG NGỌC*

Cùng với sự phát triển của cuộc cách mạng công nghiệp 4.0, đến nay, thương mại điện tử đã trải qua 3 giai đoạn phát triển, gồm: hình thành (2001 - 2010), phổ cập (2011 - 2015) và phát triển nhanh (2016 trở đi)¹, mang lại nhiều cơ hội lớn cho doanh nghiệp phát triển hoạt động kinh doanh của mình. Tuy nhiên, bên cạnh những thuận lợi, nhiều cơ hội đối với hoạt động thương mại điện tử cũng bộc lộ những khó khăn, vướng mắc từ các tranh chấp thương mại điện tử, tạo ra những thách thức cần được khắc phục, giải quyết kịp thời. Bài viết tập trung phân tích, đánh giá quy định của pháp luật về giải quyết tranh chấp thương mại điện tử trong bối cảnh chuyển đổi số hiện nay, góp phần hoàn thiện pháp luật và nâng cao hiệu quả thi hành pháp luật về giải quyết tranh chấp thương mại điện tử, đáp ứng yêu cầu, đòi hỏi đặt ra trong tình hình mới.

Từ khóa: Giải quyết tranh chấp; thương mại điện tử; chuyển đổi số; cách mạng công nghiệp 4.0.
Along with the development of the industrial revolution 4.0, up to now, e-commerce has gone through three stages of development, including: foundation stage (2001 - 2010), spreading stage (2011 - 2015), and rapid development stage (2016 onwards), creating great opportunities for enterprises to boost their business. However, besides the advantages and opportunities, e-commerce has also revealed difficulties and problems arising from e-commerce disputes, creating challenges that need to be resolved promptly. The article focuses on analyzing and evaluating the provisions of the law on e-commerce dispute settlement in the current context of digital transformation, which contributes to perfecting the law and improving the effectiveness of law enforcement on e-commerce dispute settlement, meeting the requirements of the new situation.

Keywords: Dispute settlement; e-commerce; digital transformation; industrial revolution 4.0.

NGÀY NHẬN: 13/11/2023   NGÀY PHẢN BIỆN, ĐÁNH GIÁ: 15/12/2023   NGÀY DUYỆT: 16/02/2024

DOI: <https://doi.org/10.59394/qlnn.337.2024.770>

1. Đặt vấn đề

Hoạt động thương mại đóng vai trò rất quan trọng trong đời sống xã hội và được thực hiện thông qua các hợp đồng kinh doanh, hợp đồng mua bán hàng hóa, cung ứng các dịch vụ trong kinh doanh... Do đó,

có thể hiểu hoạt động thương mại là “hoạt động nhằm mục đích sinh lợi, bao gồm mua bán hàng hóa, cung ứng dịch vụ, đầu tư, xúc tiến thương mại và các hoạt động nhằm mục

* TS, Trường Đại học Luật Hà Nội

đích sinh lợi khác”². Trong thời đại ngày nay, cùng với sự phát triển của khoa học - công nghệ, hoạt động thương mại nói chung cũng chịu sự tác động mạnh mẽ của cuộc cách mạng công nghiệp 4.0 nên cùng với hoạt động thương mại truyền thống, thương mại điện tử đã hình thành, phát triển nhanh, đáp ứng yêu cầu, đòi hỏi đặt ra trong bối cảnh nền kinh tế thị trường, hội nhập quốc tế hiện nay. Theo quy định của pháp luật thương mại điện tử: “Hoạt động thương mại điện tử là việc tiến hành một phần hoặc toàn bộ quy trình của hoạt động thương mại bằng phương tiện điện tử có kết nối với mạng internet, mạng viễn thông di động hoặc các mạng mở khác”³.

Tuy nhiên, trong quá trình thực hiện hoạt động thương mại thông qua các hợp đồng kinh doanh, có thể phát sinh những mâu thuẫn, bất đồng, xung đột về lợi ích, về quyền và nghĩa vụ của các bên (hay có thể hiểu đó là tranh chấp thương mại là những mâu thuẫn (bất đồng) giữa hai bên hợp tác với nhau về quyền, nghĩa vụ trong quá trình hoạt động kinh doanh thương mại). Những tranh chấp này có thể được giải quyết thông qua các phương thức, gồm: (1) Thương lượng giữa các bên; (2) Hòa giải giữa các bên do một cơ quan, tổ chức hoặc cá nhân được các bên thỏa thuận chọn làm trung gian hòa giải; (3) Giải quyết tại trọng tài hoặc Tòa án Thủ tục giải quyết tranh chấp trong thương mại tại trọng tài, Tòa án được tiến hành theo các thủ tục tố tụng của trọng tài, Tòa án do pháp luật quy định⁴.

Giải quyết tranh chấp trong thương mại điện tử không chỉ được thực hiện thông qua các phương thức giải quyết được quy định trong *Luật Thương mại* năm 2005 mà còn được thực hiện theo quy định của *Luật Giao dịch điện tử* năm 2005, *Luật Trọng tài thương mại* năm 2010, *Bộ luật Tố tụng dân sự* năm 2015, Nghị định số 52/2013/NĐ-CP ngày 16/5/2013 của Chính phủ về thương mại

điện tử... Do đó, việc nghiên cứu, phân tích, đánh giá quy định pháp luật, làm rõ thêm về cơ sở lý luận, thực tiễn góp phần hoàn thiện pháp luật về thương mại điện tử trong bối cảnh khoa học - kỹ thuật và công nghệ thông tin phát triển mạnh mẽ, đặt ra yêu cầu, đòi hỏi về chuyển đổi số đáp ứng yêu cầu thúc đẩy phát triển kinh tế và hội nhập quốc tế hiện nay.

2. Thực trạng pháp luật về giải quyết tranh chấp thương mại điện tử trong bối cảnh chuyển đổi số hiện nay

Với sự phát triển, tác động của công nghệ thông tin hiện nay, bên cạnh việc tạo ra nhiều cơ hội để các doanh nghiệp mở rộng kinh doanh, hợp tác với quốc tế cũng phát sinh những yêu cầu, đòi hỏi và đặt ra những thách thức không nhỏ trong hoạt động kinh doanh thương mại; nhất là kể từ khi thương mại điện tử ra đời và phát triển nhanh, phức tạp đối với các chủ thể thực hiện hoạt động kinh doanh thương mại. Việc phát sinh tranh chấp trong lĩnh vực thương mại nói chung và thương mại điện tử từ những xung đột, bất đồng về lợi nhuận; hay sự tuân thủ pháp luật trong thực hiện quyền, nghĩa vụ của các bên chủ thể của quan hệ pháp luật thương mại điện tử là những vấn đề không thể tránh khỏi khi các thương nhân ký kết các hợp đồng liên quan đến các hoạt động sản xuất - kinh doanh thông qua các phương tiện, nền tảng của công nghệ (đối với đối với cơ quan, tổ chức, cá nhân lựa chọn giao dịch bằng phương tiện điện tử).

Để điều chỉnh kịp thời các tranh chấp phát sinh trong hoạt động thương mại điện tử; trên cơ sở quy định của *Luật Thương mại* năm 2005 và các quy định pháp luật khác có liên quan đến hoạt động kinh doanh. *Luật Giao dịch điện tử* năm 2005 tiếp tục ghi nhận về hình thức thương mại thông qua các phương tiện điện tử. Trong đó, khi xảy ra tranh chấp về quyền, nghĩa vụ của các bên được điều chỉnh theo quy định của *Luật*

Thương mại, Luật Giao dịch điện tử và các quy định pháp luật khác có liên quan.

Trong hoạt động thương mại điện tử, khi phát sinh các tranh chấp giữa các chủ thể tham gia được giải quyết theo quy định của *Luật Giao dịch điện tử* năm 2005, *Luật Thương mại* năm 2005 và tùy theo phương thức giải quyết tranh chấp để lựa chọn áp dụng theo quy định của *Luật Trọng tài thương mại* năm 2010 hay *Bộ luật Tố tụng dân sự* năm 2015. Hiện nay, tranh chấp thương mại điện tử được *Luật Giao dịch điện tử* năm 2005 quy định: “Tranh chấp trong giao dịch điện tử là tranh chấp phát sinh trong quá trình giao dịch bằng phương tiện điện tử”⁶.

Trên cơ sở quy định về thương mại, tranh chấp thương mại và giao dịch điện tử, giải quyết tranh chấp trong giao dịch điện tử và các quy định pháp luật được áp dụng trong giải quyết tranh chấp thương mại điện tử. *Luật Giao dịch điện tử* năm 2005 quy định theo nguyên tắc tôn trọng sự lựa chọn của các bên chủ thể tham gia hoạt động thương mại nhằm khuyến khích các bên thực hiện giải quyết theo phương thức thương lượng, hòa giải với nhau để giải quyết nhanh chóng, hợp lý, kịp thời hiệu quả khi có tranh chấp xảy ra. Tuy nhiên, khi các bên có tranh chấp không thể thương lượng được với nhau, việc hòa giải không có được kết quả và mục đích đề ra không đạt được đối với các bên, các bên có thể lựa chọn phương thức thông qua các phương thức giải quyết tranh chấp khác và được thực hiện theo trình tự, thủ tục do pháp luật quy định. Đó là: “Nhà nước khuyến khích các bên có tranh chấp trong giao dịch điện tử giải quyết thông qua hòa giải. Trong trường hợp các bên không hòa giải được thì thẩm quyền, trình tự, thủ tục giải quyết tranh chấp về giao dịch điện tử được thực hiện theo quy định của pháp luật”⁷.

Bản chất thương mại điện tử cũng là hoạt động thương mại nên việc giải quyết các

tranh chấp trong thương mại điện tử có thể được thực hiện theo các phương thức của tranh chấp thương mại trong hoạt động kinh doanh, bao gồm 4 phương thức:

(1) Phương thức thương lượng giữa các bên⁸: thương lượng là phương thức giải quyết tranh chấp do hai bên thỏa thuận với nhau. Theo phương thức này, các bên tranh chấp cùng nhau bàn bạc và thống nhất giải quyết tranh chấp giữa các bên mà không có sự xuất hiện của bên thứ ba.

(2) Phương thức hòa giải giữa các bên do một cơ quan, tổ chức hoặc cá nhân được các bên thỏa thuận chọn làm trung gian hòa giải⁹: Đây là phương thức giải quyết tranh chấp thỏa thuận với nhau. Theo phương thức này, một cơ quan, tổ chức hoặc cá nhân được các bên thỏa thuận lựa chọn làm trung gian hòa giải. Bên trung gian hòa giải sẽ hỗ trợ các bên giải quyết các tranh chấp.

(3) Phương thức giải quyết tranh chấp thông qua trọng tài thương mại hoặc tòa án¹⁰: Trọng tài thương mại là phương thức giải quyết các tranh chấp phát sinh trong hoạt động thương mại do các bên tranh chấp thỏa thuận với nhau và được thực hiện theo quy định của *Luật Trọng tài thương mại* năm 2010. Theo phương thức này, Hội đồng trọng tài do các bên thành lập sẽ đứng ra giải quyết tranh chấp của các bên.

(4) Phương thức giải quyết tranh chấp thông qua tòa án là phương thức giải quyết các tranh chấp trong hoạt động kinh doanh, thương mại theo quy định của *Bộ luật Tố tụng dân sự* năm 2015. Theo phương thức này, hội đồng xét xử sẽ đứng ra giải quyết tranh chấp của các bên.

Nhằm cụ thể hóa *Luật Thương mại, Luật Giao dịch điện tử*, ngày 16/5/2013, Chính phủ ban hành Nghị định số 52/2013/NĐ-CP về thương mại điện tử. Chính vì vậy, các hoạt động thương mại điện tử, nguyên tắc, hợp đồng điện tử... được quy định cụ thể, chi tiết, tạo ra hệ thống quy phạm pháp luật thống

nhất, đồng bộ về thương mại điện tử. Trong đó, nội dung về giải quyết tranh chấp trong thương mại điện tử không chỉ quy định về quyền, nghĩa vụ mà còn được xác định là trách nhiệm của các chủ thể tham gia hoạt động thương mại hoặc có liên quan đến hoạt động thương mại. Về giải quyết tranh chấp trong thương mại điện tử lần đầu tiên được quy định:

(1) Thương nhân, tổ chức, cá nhân sở hữu website thương mại điện tử bán hàng có trách nhiệm tiếp nhận và xử lý khiếu nại của khách hàng liên quan đến hợp đồng được giao kết trên website thương mại điện tử của mình.

(2) Tranh chấp giữa thương nhân, tổ chức, cá nhân bán hàng hóa và cung ứng dịch vụ với khách hàng trong quá trình thực hiện hợp đồng phải được giải quyết trên cơ sở các điều khoản của hợp đồng công bố tại website vào thời điểm giao kết hợp đồng và quy định của pháp luật có liên quan.

(3) Thương nhân, tổ chức, cá nhân bán hàng hóa và cung ứng dịch vụ không được lợi dụng các ưu thế của mình trên môi trường điện tử để đơn phương giải quyết những vấn đề tranh chấp khi chưa có sự đồng ý của khách hàng.

(4) Việc giải quyết tranh chấp phải thông qua thương lượng giữa các bên, hòa giải, trọng tài hoặc tòa án theo các thủ tục, quy định hiện hành về giải quyết tranh chấp.

(5) Giải quyết khiếu nại, tranh chấp trên website cung cấp dịch vụ thương mại điện tử: (a) Thương nhân, tổ chức cung cấp dịch vụ thương mại điện tử phải công bố rõ trên website quy trình tiếp nhận, trách nhiệm xử lý khiếu nại của khách hàng và cơ chế giải quyết tranh chấp liên quan đến hợp đồng được giao kết trên website thương mại điện tử của mình; (b) Nếu thương nhân, tổ chức cung cấp dịch vụ thương mại điện tử không công bố thông tin theo quy định thì phải trực tiếp chịu trách nhiệm tiếp nhận, xử lý khiếu nại của khách hàng và giải quyết các tranh

chấp liên quan đến hợp đồng được giao kết trên website thương mại điện tử của mình; (c) Thương nhân, tổ chức cung cấp dịch vụ thương mại điện tử được tham gia hòa giải tranh chấp phát sinh giữa khách hàng với người bán trên website thương mại điện tử của mình¹¹.

3. Những khó khăn, vướng mắc trong giải quyết tranh chấp thương mại điện tử

Thứ nhất, việc giải quyết tranh chấp trong thương mại điện tử hiện đang trở thành xu thế tất yếu của Việt Nam nói riêng và các nước trong khu vực, trên thế giới nói chung. Song đến nay, khi các tranh chấp thương mại điện tử được các bên lựa chọn giải quyết bằng phương thức tòa án mới được hướng dẫn để mở phiên tòa trực tuyến. Bên cạnh đó, việc giải quyết theo hình thức trực tuyến chưa được áp dụng phổ biến vì khi thực hiện theo phương thức này thường gặp các khó khăn về cơ sở hạ tầng kỹ thuật và thực tế chưa tạo thành thói quen khi các bên chủ thể trong quan hệ tranh chấp thương mại điện tử thống nhất lựa chọn.

Thứ hai, đối với các phương thức giải quyết thông qua trọng tài thương mại, hòa giải thương mại thì pháp luật chưa có quy định cụ thể về việc giải quyết tranh chấp trực tuyến nên trong trường hợp các bên chủ thể lựa chọn giải quyết tranh chấp trong thương mại điện tử bằng hình thức trực tuyến cũng nhiều khó khăn, vướng mắc. Một trong những vướng mắc đó được thể hiện ở địa điểm giải quyết tranh chấp; hiện nay, *Luật Trọng tài thương mại* năm 2010 quy định: “Địa điểm giải quyết tranh chấp là nơi Hội đồng trọng tài tiến hành giải quyết tranh chấp theo sự thỏa thuận lựa chọn của các bên hoặc do Hội đồng trọng tài quyết định nếu các bên không có thỏa thuận. Nếu địa điểm giải quyết tranh chấp được tiến hành trên lãnh thổ Việt Nam thì phán quyết phải được coi là tuyên tại Việt Nam mà không phụ thuộc vào nơi Hội đồng trọng tài tiến hành

phiên họp để ra phán quyết đó”¹². Với quy định này, trường hợp tranh chấp trong thương mại điện tử được giải quyết theo phương thức trọng tài thương mại thông qua hình thức trực tiếp thì địa điểm giải quyết tranh chấp rất khó xác định.

Thứ ba, khó khăn về nguồn nhân lực và hạ tầng công nghệ thông tin của cả khối cơ quan nhà nước có liên quan đến hoạt động quản lý (như Chính phủ, bộ, ngành và chính quyền địa phương); mặc dù trong những năm gần đây, Chính phủ đặc biệt quan tâm, chú trọng đến việc xây dựng Chính phủ điện tử (theo Nghị quyết số 36a/NQ-CP ngày 14/10/2015 về chính phủ điện tử), đẩy mạnh việc chuyển đổi số trong các hoạt động sản xuất - kinh doanh... Song, việc ứng dụng công nghệ thông tin, chuyển đổi số trong các cơ quan tổ chức có thẩm quyền giải quyết tranh chấp thương mại (như tòa án, trung tâm trọng tài thương mại) còn khá khiêm tốn, chưa đáp ứng yêu cầu của nền kinh tế số và hội nhập quốc tế.

Thứ tư, hạn chế từ việc quy định về thông điệp dữ liệu trong thương mại điện tử thiếu rõ ràng, cụ thể cũng gây khó khăn, vướng mắc không nhỏ khi cần xác định giá trị pháp lý của các thông điệp dữ liệu trong trường hợp cần sử dụng chúng làm chứng cứ). Bởi vì khác với phương thức thương lượng và hòa giải, khi giải quyết tranh chấp thông qua trọng tài hoặc tòa án thì thủ tục tố tụng được thực hiện khá chặt chẽ, nhất là thủ tục thu thập chứng cứ, chứng minh để đưa ra các quyết định/bản án đối với tranh chấp mà các bên đề nghị hoặc yêu cầu.

Thứ năm, cũng như hoạt động giải quyết tranh chấp thương mại truyền thống; giải quyết tranh chấp thương mại điện tử không chỉ được điều chỉnh bởi *Luật Thương mại*, *Luật Giao dịch điện tử*, Nghị định số 53/2013/NĐ-CP của Chính phủ về thương mại điện tử, *Bộ luật Dân sự*... mà nó còn được điều chỉnh bởi nhiều quy phạm pháp

luật khác có liên quan. Trong khi đó, hệ thống các văn bản quy phạm pháp luật về giải quyết tranh chấp thương mại điện tử còn có những hạn chế, bất cập nhất định như chưa đồng bộ hoặc chồng chéo, trùng lặp dẫn đến tình trạng khi áp dụng còn có sự lúng túng, cách hiểu chưa thống nhất... Đây là nguyên nhân tác động đến hiệu lực pháp luật và chất lượng, hiệu quả áp dụng pháp luật trong giải quyết tranh chấp thương mại điện tử thời gian qua.

4. Một vài kiến nghị góp phần hoàn thiện pháp luật, nhằm nâng cao hiệu quả giải quyết tranh chấp thương mại điện tử hiện nay

Để góp phần hoàn thiện pháp luật và nâng cao chất lượng, hiệu quả giải quyết tranh chấp phát sinh trong hoạt động thương mại điện tử, cần thực hiện tốt một số biện pháp sau:

Một là, tiếp tục rà soát các quy định của pháp luật hiện hành về thương mại điện tử và quy định pháp luật khác có liên quan để phát hiện và khắc phục kịp thời những hạn chế của pháp luật. Qua đó, khẩn trương sửa đổi, bổ sung hoặc ban hành mới các quy phạm pháp luật về thương mại điện tử phù hợp với thực tiễn, đáp ứng yêu cầu, đòi hỏi hiện nay. Cụ thể là: khẩn trương rà soát, sửa đổi, bổ sung *Luật Thương mại* năm 2005, *Luật Giao dịch điện tử* năm 2005 và các văn bản quy phạm pháp luật về thương mại điện tử; bảo đảm tính hợp pháp, hợp lý, thống nhất, đồng bộ, tạo cơ sở pháp lý để điều chỉnh các quan hệ về thương mại truyền thống, thương mại điện tử nói chung và giải quyết tranh chấp phát sinh đạt hiệu quả cao nhất. Nghiên cứu, cân nhắc để bổ sung hình thức trực tuyến cho phương thức hòa giải thương mại và trọng tài thương mại.

Hai là, cùng với việc sửa đổi *Luật Thương mại*, *Luật Giao dịch điện tử* cần có chiến lược xây dựng, hoàn thiện cơ chế, chính sách và các công cụ quản lý phù hợp với xu thế phát triển của công nghệ thông tin, tính tất yếu

của thương mại điện tử, đáp ứng yêu cầu của nền kinh tế thị trường, hội nhập kinh tế quốc tế trong bối cảnh chuyển đổi số. Đồng thời, trong xây dựng cơ chế, chính sách pháp luật cần coi trọng xây dựng các chính sách pháp luật quốc gia về thương mại điện tử trong mối quan hệ với pháp luật quốc tế, bảo đảm sự tương thích của pháp luật quốc gia với pháp luật quốc tế về thương mại điện tử, nhất là trong điều kiện Việt Nam đã trở thành thành viên của các tổ chức kinh tế quốc tế lớn, như Tổ chức Thương mại quốc tế (WTO) và phê chuẩn ký kết các Hiệp định Thương mại tự do (FTA), Hiệp định Đối tác Toàn diện và Tiến bộ xuyên Thái Bình Dương (CPTPP)...

Ba là, chú trọng đào tạo năng lực cho đội ngũ thực thi pháp luật, nâng cao năng lực quản lý, giải quyết tranh chấp thương mại điện tử, tăng cường công tác kiểm soát các hoạt động thương mại điện tử thông qua các phương thức như thanh tra, kiểm tra nhằm ngăn chặn, phòng ngừa vi phạm, phát hiện xử lý nghiêm minh, kịp thời, đúng pháp luật đối với hành vi vi phạm trong việc chấp hành pháp luật về thương mại điện tử nói chung và việc theo dõi, giám sát, giải quyết tranh chấp, xử lý vi phạm các hoạt động thương mại điện tử nói riêng.

Bốn là, chú trọng đầu tư kinh phí mua sắm trang thiết bị, nâng cấp hạ tầng kỹ thuật và tăng cường ứng dụng công nghệ thông tin; khẩn trương xây dựng cơ sở dữ liệu quốc gia về thương mại điện tử theo hướng liên thông giữa các cơ quan, tổ chức có liên quan trong quản lý, giải quyết tranh chấp thương mại điện tử. Đối mới cơ chế phối hợp giữa các cơ quan, tổ chức có liên quan trong đấu tranh chống các hành vi gian lận thương mại, buôn lậu, hàng giả, hàng vi phạm quyền sở hữu trí tuệ và cạnh tranh không lành mạnh trong hoạt động thương mại điện tử. Bên cạnh đó, cần có biện pháp thực thi pháp luật, bảo mật thông tin và an toàn các

cơ sở dữ liệu cho các chủ thể tham gia hoạt động thương mại điện tử.

Năm là, tăng cường tuyên truyền và phổ cập kiến thức về Luật Công nghệ thông tin, Luật An ninh mạng, Luật Thương mại, Luật Giao dịch điện tử... cho các thương nhân và cá nhân tham gia hoạt động thương mại điện tử cũng như mọi cơ quan, tổ chức, cá nhân nhằm thu hút đông đảo các chủ thể cùng tham gia giám sát hoạt động giao dịch thương mại điện tử. Chú trọng đổi mới và đa dạng hóa các nội dung, hình thức tuyên truyền, quảng cáo, tổ chức hội nghị, sự kiện, xúc tiến thương mại điện tử. Qua đó, nâng cao nhận thức về thương mại điện tử, ý thức tôn trọng, nghiêm chỉnh chấp hành pháp luật, nâng cao hiệu quả thực thi pháp luật thương mại điện tử, tạo lập môi trường thương mại điện tử phát triển, cạnh tranh lành mạnh. Đáp ứng yêu cầu, đòi hỏi trong bối cảnh chuyển đổi số hiện nay □

Chú thích:

1. Trần Thị Vân Hoa (Chủ biên). *Cách mạng công nghiệp 4.0 - Vấn đề đặt ra cho phát triển kinh tế - xã hội và hội nhập quốc tế của Việt Nam*. H. NXB Chính trị quốc gia Sự thật, 2017, tr. 180.
2. Khoản 1 Điều 3 Luật Thương mại năm 2005.
3. Khoản 1 Điều 3 Nghị định số 52/2013/NĐ-CP ngày 16/5/2013 của Chính phủ về thương mại điện tử.
- 4, 8, 9, 10. Điều 317 Luật Thương mại năm 2005.
- 5, 6. Điều 51 Luật Giao dịch điện tử năm 2005.
7. Điều 52 Luật Giao dịch điện tử năm 2005.
11. Điều 76 Nghị định số 52/2013/NĐ-CP ngày 16/5/2013 của Chính phủ về thương mại điện tử.
12. Khoản 8 Điều 3 Luật Trọng tài thương mại năm 2010.

Tài liệu tham khảo:

1. Bộ luật Tố tụng dân sự năm 2015.
2. Luật Thương mại năm 1997.
3. Pháp lệnh Trọng tài thương mại năm 2003.
4. Nghị định số 22/2017/NĐ-CP ngày 24/02/2017 của Chính phủ về hòa giải thương mại.